

DAFTAR PUSTAKA

Arsip

Bleeker, *Bevolkingstatistiek van Java*.

Hoofdkantoor van het Gevangeniswezen. 1916. *Verslag over de Hervormingen van Het Gevangeniswezen 1915-1916*. Batavia: G Kolff & Co.

A. S. Hirsch (ed.). 1919. *Geschiedenis van het wetboek van strafrecht voor Nederlandsch-Indië*. Batavia: Electriscche Drukkerij G. Kolff 6 Co.

Kolonial Verslag over het jaar 1846, 1850, 1853, 1866, 1869, 1870, 1872, 1874, 1875, 1879, 1882, 1883, 1884, 1885, 1887, 1890, 1893, 1895, 1896, 1898, 1906, 1907.

Louwes. Ls, *Strafrecht in Ensyclopedie van Nedelandsch-Indie*.

Politieopziener. 1910. *Verzameling van Bepalingen voor Komende in de Nederlandsch Indie Wetboeken, Staats- en Bijbladen, benevens eenige eitenia tes en aanschrijvingen, betrekking hebbende op het Gevangeniswezen*. Soerabaia: E. Fuhri & Co.

Reglement op de Strafvordering voor De Raden van Justitie op Java en Het Hooggeregtshof van Nederlandsch-Indie. Batavia: ter Lands-Drukkerij, 1847.

Volkstelling 1930 deel VIII Overzicht voor Nederlandsch Indie. Batavia: Lands-Drukkerij. 1936.

Wetboek van Strafrecht voor Nederlandsh-Indie

Wetboek van Strafrecht voor Nederlandsche-Indie: Wetboek voor Europeanen. Batavia: Ter Lands-Drukkerij. 1866.

Artikel, Buku dan Jurnal

Abdoel Djamali. Pengantar Hukum Indonesia. Jakarta: Rajawali Pers. 1984.

Abdullah Idi. Konflik Etno Religius di Asia Tenggara. Yogyakarta: LkiS. 2018.

Bambang Poernomo. Pelaksanaan Pidana Penjara dengan Sistem Pemasyarakatan. Yogyakarta: Liberty. 1986.

Beets, Gijs. dkk. De Demografische Geschiedenis van de Indische Nederlanders. Den Haag: NIDI-rapport. 2002.

Breman, Jab. Koloniaal Prifijt van Onverije Arbeid: Het Preanger Stelsel van Gedwongen Koffietee van Java. Amsterdam: Amsterdam Univercity Press. 2010.

Bosma, Ulbe dan Raben, Remco. Being "Dutch" in The Indies: A History of Creolisation and Empire, 1500-1920. Singapore: NUS press. 2008.

- C.S.T Kansil. Pengantar Hukum & Tata Hukum Indonesia Jilid II. Jakarta: Balai Pustaka. 1993.
- Claver, Alexander. Dutch Commerce and Chinese Merchants in Java: Colonial Relationships in Trade and Finance. BRILL. 2014.
- Cobban, James L. "Uncontrolled Urban Settlement: The Kampong Question in Semarang (1905-1940)". *Brijdagen tot de Taal, Land en Volkenkunde*. No. 4. 1974.
- Cribb, Robert. "Legal Pluralism and Criminal Law in The Dutch Colonial Order". *Indonesia*. No. 90. 2010.
- Dedi Soemardi. Pengantar Hukum Indonesia. Jakarta: Ind-Hill-Co. 1992.
- Deddy Arsyah. Mendisiplinkan Kawula Jajahan – Politik Penjara Hindia Belanda Abad XIX dan XX. Yogyakarta: Labirin. 2017.
- Dwidja Prijatno. Sistem Pelaksanaan Pidana Penjara di Indonesia. Bandung: Refika Aditama. 2006.
- Eko Putro Hendro. "Kampung-kampung Bersejarah di Kota Semarang". *Sabda Volume*. No. 2. 2016.
- Fasseur, C. "Dilema Zaman Kolonial", dalam J.S Davidson (ed.). *Adat dalam Politik Indonesia*. Jakarta: Obor. 2010.
- Furnivall, J. S. Netherlands India: A study of Plural Economy. London: Cambridge University Press. 1971.
- Gelman Taylor, Jean. The Social World of Batavia: European and Eurasian in Asia. Madison: The University of Wisconsin Press. 1983.
- Gibson, Mary. "Global Perspectives on the Birth of the Prison", *The American Historical*, Vol. 116, No. 4. (October 2011). pp. 1040-1063
- Gouda, Frances. Dutch Cultures Overseas: Praktik Kolonial di Hindia Belanda 1900-1942. Jakarta: Serambi. 2007.
- Hamja. Pemberdayaan Lembaga Pemasyarakatan Terbuka sebagai Wujud Pelaksanaan Community Based Correction di dalam sistem peradilan Pidana di Indonesia. Sleman: Deep Publish. 2015.
- Heuken. Tempat-tempat Bersejarah di Jakarta. Jakarta: Cipta Loka Caraka. 1997.
- Hymans, Smit. Indischrecht van Het Recht. Batavia: Drukkerij de Unie. 1924.
- Jacob van der Aa, Abraham. Nederlands Oost-Indië, of Beschrijving der Nederlandsche bezittingen in Oost-Indië. Athenaeumbibliotheek Deventer. 1851.
- Kuntowijoyo. Pengantar Ilmu Sejarah. Yogyakarta: Tiara Wacana. 2013.
- Lev, Daniel. Hukum Politik di Indonesia, Kesenambungan dan Perubahan. Jakarta: LP3ES. 1990.

- Lion, Jacobus. *De Nederlandsch Indie Strafvordering voor Europeanen en met hen Gelijkgesteden*. Leiden: E J Brill. 1886.
- Koesnoen. *Susunan Pidana dalam Negara Sosialis*. Bandung: Sumur Bandung.
- Marilang. 2017. *Hukum Perikatan: Perikatan yang Lahir dari Perjanjian*. Makassar: Indonesia Prime. 1988.
- Matthias van Rossum. "The Carceral Colony: Colonial Exploitation, Coercion, and Control in the Dutch East Indies, 1810s – 1940s", *International Institute of Social History*. pp. 66-88. 2019.
- Monang Siahaan. *Falsafah dan Filosofi Hukum Acara Pidana*. Jakarta: Grasindo. 2017.
- Mudzakir, *Perancangan Pembangunan Hukum Nasional, Politik Hukum Pidana dan Sistem Pemidanaan*. Jakarta: Kementerian Hukum Dan Ham Badan Pembinaan Hukum Nasional. 2010.
- Nas, Peter J.M dan de Vietter, Martien. *Masa Lalu dalam Masa Kini Arsitektur di Indonesia*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama. 2009.
- Peter Mahmud Marzuki. *An Introduction to Indonesian Law*. Malang: SETARA Press. 2012.
- R. Supomo. *Sejarah Politik Hukum Adat*. Jakarta: Pradnya Paramita. 1982.
- R. Tresna. *Peradilan di Indonesia dari Abad ke Abad*. Jakarta: Pradnya Paramita. 1978.
- R.A Koesnoen. *Politik Pendjara Nasional*. Bandung: Sumur Bandung. 1961.
- Ricklefs, Merle Calvin. *Sejarah Indonesia Modern 1200-2004*. Jakarta: Serambi. 2007.
- Reid, Anthony. *Asia Tenggara dalam Kurun Niaga 1450-1680*. Jakarta: Yayasan Pustaka Obor Indonesia. 2014.
- Satochid Kartanegara. *Hukum Pidana*. Jakarta: Balai Lektur Mahasiswa. 1955.
- Sugondo (ed.). *Sejarah pemasyarakatan dari kepenjaraan ke pemasyarakatan*. Jakarta: Departemen Kehakiman dan Hak Asasi manusia. 2004.
- Umar Said Sugiarto. *Pengantar Hukum Indonesia: Sejarah dan Dasar-dasar Tata Hukum serta Politik Hukum Indonesia*. Malang: Setara Press. 2009.
- van Bemmelen, J. F. *Koninklijke Paketvaart Maatschappij*. Amsterdam: J. H De Bussy. 1903.
- van Imhoff, Evert dan Beets, Gijs. 2004. "A Demographic History of The Indo-Dutch Population 1930-2001" *Journal of Population Research* Vol. 21, No. 1.
- van Katwijk, Hanneke. *Nederlands-Indische Jurisprudentie*. Leiden: KITLV Uitgeverij. 1993.
- Willer, T.J. *Volkstelling in Nederlandsch Indie*. Martinus Nij Hoff. 1861.

Surat Kabar

Bataviaasch Handelsblad, 16 Mei 1877.

Bataviaasch Handelsblad, 20 Desember 1879.

Bataviaasch Handelsblad, 05 Juni 1880.

Bataviaasch Handelsblad, 05 Juni 1883.

Bataviaasch Handelsblad, 16 Juni 1886 .

Bataviaasch Nieuwsblad, 28 Juni 1922. “Krenig”

De Indische Courant, 16 Februari 1922. “Gevangenis Lectuur”.

De Indische Courant, 29 November 1926.

De Indische Courant, 08 Oktober 1927.

De Locomotief, 10 Oktober 1872. “Tucht in Gevangenis”.

De Locomotief, 19 Januari 1874.

De Locomotief, 28 Januari 1880.

[*De Locomotief, Samarangsch Handels- en Advertentie-blad*](#), 15 Januari 1885.

De Locomotief, Samarangsch Handels- en Advertentie-blad, 13 April 1901.

De Locomotief, 20 Agustus 1904.

De Locomotief, 13 November 1907.

De Locomotief, 22 Maret 1919.

De Locomotief, 27 Juli 1925.

De Locomotief, 13 Agustus 1925. “Europeesche Gevangenen in Holland en Indie”.

De Locomotief, 11 Mei 1928.

De Nieuwe Vorstenlanden, 30 Agustus 1927.

De Preanger, 23 Maret 1903.

De Sumatra Post, 22 Agustus 1905.

De Sumatra Post, 10 Maret 1911.

De Sumatra Post, 25 April 1917.

De Telegraaf, 24 November 1926. “De Gevangenis voor Europeanen”.

Haarlem's Dagblad, 20 Juli 1905.

Het Nieuws, 02 Februari 1906. “Producten uit de Gevangenis”

Het Nieuws, 21 Juni 1907. “Gevecht in de Centrale gevangenis”.

Het Nieuws, 12 Juli 1930.

Het Nieuws van Dendag voor Nederlandsch-Indie, 29 November 1907

Java Bode, 28 Mei 1858. "Statistiek der Europeische Handelshuizen in Indie".

Neuzensche Courant, 30 Agustus 1876.

Nieuwe Tilburgsche Courant, 19 Februari 1926. "Indische Gevangenistoestand".

Middleburgsche Courant, 19 Juli 1905.

Onze Eilanden, 22 Juni 1927. "Streng Discipline en Hard Werken".

Skripsi dan Tesis

Ayu Iestari. 2018. "Orang-orang Eropa, Indis, dan Gaya Hidup Baru di Bogor pada Paruh Pertama Awal Abad ke 20". *Skripsi S1 Jurusan Sejarah*. Yogyakarta: Universitas Gadjah Mada

Handoko Susanto. 2002. "Kriminalitas di Semarang 1906-1942". *Tesis S2 Ilmu Sejarah*. Yogyakarta: Universitas Gadjah Mada.

Ravensbergen, S. 2018. "Courtrooms of Conflict. Criminal Law, Local Elites and Legal Pluralities in Colonial Java". *Tesis Leiden University*.

Roger Allan Christian Kembuan. 2016. *Kehidupan Sosial Budaya Masyarakat Buangan di Kampung Jawa Tondano 1830-1908*. *Tesis S2 Ilmu Sejarah*. Yogyakarta: Universitas Gadjah Mada.

Muhammad Asyrafi. 2017. "Menegakkan Tiang Gantungan: Perdebatan dan Pelaksanaan Pidana Mati Kolonial di Jawa dan Madura 1870an - 1940an". *Skripsi S1 Jurusan Sejarah*. Yogyakarta: Universitas Gadjah Mada

Website

<https://cc.museon.nl>

<https://digitalcollection.universiteitleiden.nl/>

<http://maps.library.leiden.edu/>

<https://www.jstor.org.ezproxy.ugm.ac.id/>